

NIKARAGUA

Priority pro rozvoj

Zpráva GCAP o konzultacích s organizacemi občanské společnosti v Nikaragui v roce 2014

Jiří Silný a Tomáš Tožička

Praha 2014

Obsah

1. Fakta o Nikaragui.....	3
2. Nicaragua a Rozvojové cíle tisíciletí (MDGs)	6
3. Vnímání a očekávání organizací občanské společnosti od Agendy po roce 2015	12
4. Případová studie: férový obchod s kávou v Nikaragui.....	16
5. Rozvojová spolupráce EU a Nicaraguy	18
6. Doporučení pro nastávající vývoj rozvojové spolupráce mezi EU a Nikaraguou.....	20
7. Literatura.....	22

1. Fakta o Nikaragui

V Nikaragui žije 5 milionů obyvatel ve třech regionech: Pacifickém, Centrálním a Karibském.

Nikaragua je nejchudší zemí Střední Ameriky a druhou nejchudší zemí západní hemisféry po Haiti. Pro tuto skutečnost zde existují historické důvody.

Po desetiletí v Nikaragui vládl diktátorský režim rodinného klanu Somozů, který podporovaly Spojené státy americké (1927 – 1979). V tomto období rodina Somozů a její přívrženci zprivatizovali velkou část národního bohatství. Po lidové revoluci, vedené levicovou Sandinovskou frontou národního osvobození (FSLN) ve spolupráci s nastávajícím prezidentem Ortegou, se dostal k moci nový režim, který definovaly zejména ambice v oblasti politických reforem pro nejchudší (pozemková reforma, znárodnování plantáží, vzdělání obyvatel a další). Následovala vojenská intervence a občanská válka. Ve volbách v roce 1990 Sandinisté prohráli a k moci se dostala Violeta Chamorro, vůdkyně liberální strany podporované Spojenými státy. Po jejím období až do roku 2006 následovalo několik liberálních vlád, které blokovaly realizaci sociálních reforem. Daniel Ortega se stal prezidentem v roce 2006, k moci přišla strana FSLN a zavedla sociální programy. Rychlému rozvoji nezamezil jen politický převrat ale také přírodní katastrofy (zemětřesení v Manague 1972, hurikán Mitch 1998) a negativní dopady změny klimatu. Důležité je také zeměpisné rozdělení země. Hispanofonní pacifický region je rozvinutější než karibské pobřeží, kde tamější populace hovoří indiánsky a anglicky.

Nyní se Nikaragua podle hodnocení Světové banky řadí mezi země s nižším středním příjmem. HDP činilo 10,64 miliardy USD v roce 2012 a 11,25 miliardy USD v roce 2013.¹

	2009	2010	2011	2012	2013
HDP (milionů USD)	8,381	8,938	9,899	10,645	11,256
Meziroční růst HDP	-2.76%	3.30%	5.69%	4.95%	4.61%

V roce 2012 byl HNP na hlavu 1,650 dolarů a ještě v roce 2009 žilo 42,5 % obyvatel pod národní hranicí chudoby (v roce 2005 to bylo 48,3 %)².

Důsledek ekonomické krize 2008/9 byl silně negativní (HDP kleslo o 2,76 % v roce 2009). To vše v důsledku závislosti na exportu zemědělských produktů a remitencích migrantů, které tvoří 15 % HDP.

¹ <http://www.pronicaragua.org/en/discover-nicaragua/economy> Zobrazeno 20.květen, 2014

² <http://www.worldbank.org/en/country/nicaragua> 8.květen, 2014

Výrazně proto poklesly zdroje zahraničních měn, ale ekonomika země se rychle obnovila a dosáhla úctyhodného růstu HDP v roce 2013, tedy 4,61.³

Index lidského rozvoje (HDI) činí 0,599 a to znamená 129. příčku. Trend je stabilně rostoucí, přestože v posledních letech došlo ke zpomalení⁴. Index lidského rozvoje 0,599 z roku 2012 byl oproti ostatním zemím na střední úrovni lidského rozvoje v podprůměru (0,64) a taktéž v podprůměru oproti jiným zemím Latinské Ameriky a Karibiku (0,741). Nicméně mezi lety 1980 a 2012 se průměrná délka života při narození zvýšila o 15,9 let. Průměrný počet let strávených ve škole se zvýšil o 2,6 let a očekávaný počet let strávených ve školním zařízení se zvýšil o 2,9 let.

Index základních schopností (BCI) dosáhl 84 bodů (ze 100) a je podle zprávy Social Watch na "nízké" úrovni.⁵

Data pro index GINI jsou k dispozici z let 2001 a 2005 a ukazují pokles ze 43,1 bodů na 40,5. To ukazuje na pozitivní vývoj ve smyslu rovnějšího rozdělení bohatství.⁶

Index vnímání korupce podle Transparency International⁷ umísťuje Nikaraguu na velmi nízkou příčku (127. pozice, v posledních letech stále stejná). Index poukazuje na to, že korupce je vážnou překážkou v rozvoji země.

Nikaragua dříve patřila mezi tzv. vysoce zadlužené chudé země (HIPC). V roce 2000 se ale zapojila do iniciativy pro oddlužení HIPC, v roce 2001 zavedla Strategii omezení chudoby. V roce 2004 jí byla značná část dluhu odpuštěna. Podle MMF a Světové banky je dluhové riziko v zemi "mírné". V roce 2011 činilo zadlužení 1,6 miliardy dolarů. Dluhová služba dosahuje 658 milionů dolarů ročně (22,3 % veřejných příjmů).⁸

Světová banka nicméně konstatuje, že *"Hospodářský obrat Nikaraguy umožnil vládě upustit od krizového vedení země k dlouhodobějším průkopnickým strategiím v boji proti chudobě, zejména pak v odlehlých zemědělských oblastech."*⁹

Od roku 2003 byl zaveden Národní plán pro rozvoj (PNDo), který se zaměřoval především na vymýcení chudoby. Nicméně nebyl příliš úspěšný.¹⁰ Ortegová vláda od roku 2007 věnovala vymýcení chudoby

³ <http://www.pronicaragua.org/en/discover-nicaragua/econom> 20. květen, 2014

⁴ <http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/NIC> 8.květen, 2014

⁵ <http://databank.worldbank.org/data/views/reports/tableview.aspx?isshared=true> 5.květen, 2014

⁶ <http://databank.worldbank.org/data/views/reports/tableview.aspx?isshared=true> 5.květen, 2014

⁷ <http://cpi.transparency.org/cpi2013/results/> 8.květen, 2014

⁸ <http://www.erlassjahr.de/die-schuldenkrise/laenderinfo/laender-von-a-bis-z/nicaragua.html>

⁹ <http://www.erlassjahr.de/die-schuldenkrise/laenderinfo/laender-von-a-bis-z/nicaragua.html>

také velkou pozornost. Zavedla bezplatné vzdělávání a zdravotní péči, stejně jako zvláštní programy pro chudé jako *Hambre Cero* a *Usura Cero*. Jak je uvedeno v Národním plánu pro lidský rozvoj (PNDH) 2007-12, který je pravidelně aktualizován až do roku 2016, zaštiťujícím cílem je srovnání nerovností zvýšením výdajů na vymýcení chudoby a podpořením investic do sektoru sociálních věcí a zemědělské infrastruktury.¹¹

Nikaragua má velké ambice v oblasti modernizace země, zejména ve smyslu přilákání pozornosti zahraničních investorů.¹² V poslední době mezi takové projekty patří například stavba kanálů mezi atlantickým a pacifickým pobřežím ve spolupráci s čínskými partnery, vodní přehrady ve spolupráci s Brazílií, stejně jako lze sledovat úžasný pokrok při stavbě obnovitelných zdrojů energie, které stále probíhají.

Navzdory pokroku v mnoha oblastech je životní úroveň řady lidí stále velmi nízká a rozdíly v životní úrovni v jednotlivých regionech jsou značné. Rozvojová spolupráce bude nepochybně potřebná i v období po konci MDGs.

¹⁰ European Commission. Nicaragua Country Strategy Paper 2007-2013, p. 41
http://eeas.europa.eu/nicaragua/csp/07_13_en.pdf 20. března, 2014

¹¹ <http://www.worldbank.org/en/country/nicaragua/overview>

¹² „In 2012, the country registered an inflow of US \$1,284 million in foreign direct investments, a 33 percent increase from the US \$ 968 million attracted in 2011. This represents a new record for the country.“
<http://www.pronicaragua.org/en/discover-nicaragua/economy> 15. květen, 2014

2. Nicaragua a Rozvojové cíle tisíciletí (MDGs)¹³

Výchozí pozice Nikaraguy nebyla dobrá a ani první roky po zavedení MDGs nepřinesly příslib zlepšení. V roce 2004 se ukázalo, že většina cílů má jen minimální pravděpodobnost na uskutečnění.¹⁴

Pravděpodobně dluhová úleva z roku 2004 a následný návrat vlády FSLN jakož i Ortegovo prezidentství znovu od ledna 2007 pomohly zlepšit výkon ekonomiky. Již v roce 2010 se Nikaragua přiřadila k 20 zemím světa, kterým se nejlépe dařilo plnit některé z cílů.¹⁵

Některé základní problémy ale i nadále přetrvávají. Social Watch uvedl ve své národní zprávě z roku 2013, že "dosažení MDGs je ohroženo"¹⁶. Pochopitelně hlavní cíl, tedy snížení chudoby o polovinu, byl v nedohlednu, a byl ohrožen i sedmý cíl.

Cíl 1: Extrémní chudoba a hlad.

Mezi lety 1992 a 2012 se počet obyvatel pod úrovní minimálního kalorického příjmu snížil z 55,1 % na 21,7 %, což je pokles o 61 % ("mírně vysoká míra hladu"). Ale pokles je v posledních letech pomalý a 1/5 populace je stále ohrožena hladem, což je alarmující číslo.

Poměr lidí žijících s méně než 1,25 dolaru na den (PPP) se snížil o 35 %, z 18,3 % v roce 1993 na 11,9 % v roce 2005, což je považováno za "mírnou chudobu".

Rozložení chudoby v Nikaragui je velmi nerovné: chudoba ve venkovských oblastech je dvojnásobně vysoká oproti chudobě městských oblastí. Chudoba je také větší v Karibském regionu než v Pacifickém regionu.¹⁷

Nejnovější data Multidimenzionálního indexu chudoby (MPI) byla sesbírána v letech 2006 až 2007. Multidimenzionální chudobou (MPI na hlavu) trpělo 28 % obyvatel Nikaraguy, zatímco dalších 17,4 % trpělo nedostatkem. Míra nedostatku – průměrné procento nedostatku u lidí trpících

¹³ Viz Příloha 1 <http://mdgs.un.org/unsd/mdg/Resources/Static/Products/Progress2013/Snapshots/NIC.pdf> 12. květen, 2014

¹⁴ European Commission. Nicaragua Country Strategy Paper 2007-2013, p. 14 http://eeas.europa.eu/nicaragua/csp/07_13_en.pdf 20. březen, 2014

¹⁵ Millennium Development Goals (MDG) Report Card: Measuring Progress Across Countries, September 2010 <http://www.odi.org.uk/publications/5027-millennium-development-goals-mdg-report-card-measuring-progress-across-countries>, p. 11

¹⁶ <http://www.socialwatch.org/node/417> 8. květen, 2014

¹⁷ PÉREZ, Wilton. Millennium Development Goals in Nicaragua. Analyzing progress, social inequalities and community actions. Acta Universitatis Uppsaliensis, Uppsala, 2012. p. 18

multidimenzionální chudobou bylo 45,7 %. Hodnota MPI celé země, tj. podíl populace, která trpí multidimenzionální chudobou v poměru k míře nedostatků, byla 0,128.¹⁸

Cíl 2: Základní vzdělání pro všechny.

V období po Sandinistické revoluci byla Nikaragua dobře známa svým úsilím zajistit vzdělání. Vláda zdvojnásobila rozpočet na vzdělávání a dosud nikdy nerealizovaná alfabetizační kampaň začala v roce 1980, kdy ji vedlo 90 000 studentů a dobrovolníků, kterým se podařilo snížit negramotnost z 50 % negramotných obyvatel na 23 % za půl roku. Vzdělávací kampaně sandinistické vlády se dočkaly opakovaně mezinárodního uznání. Podobně jako liberální vlády v období po roce 1990, které podporovaly vzdělávání s cílem vrátit zemi "konzervativní hodnoty" a utlumit odkaz levicových vlád. Vlády po roce 2007 také považovaly vzdělání za prioritní. Obecné ukazatele jsou uspokojivé, zůstávají ale strukturální problémy spojené s tzv. demografickou dividendou – mladou generací, která musí být ještě vzdělána.

*"Demografická struktura je typická pro středně a nízko příjmové země – převážně mladá (49 % obyvatel je ve věku pod 19 let)."*¹⁹

Pokud uvážíme čistý počet zapsaných žáků v základním stupni vzdělávání, Nikaragua patří mezi země s nejvyšší roční úrovní relativního růstu: z 69 % na 97 % mezi lety 1991 a 2006/07. V roce 2010 dokonce dosáhla 117 %.²⁰ To znamená, že se do školy zapisovali i lidé starší nebo mladší oproti školnímu věku.

Mezi venkovskými a městskými oblastmi přetrvávají značné nerovnosti, zejména na východním pobřeží.

V zemi je mnoho univerzit a vysokých škol,²¹ ale téměř všechny jsou v hlavním městě. Absolventi často odchází za lepším životem do USA a do Kostariky. Hlavní problémy se ale pojí s úrovní a dostupností základního vzdělání v odlehlých regionech a s nedostatkem učňovských škol.

¹⁸ <http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/NIC> 8.květen, 2014

¹⁹ <http://data.worldbank.org/country/nicaragua> 8.květen, 2014

²⁰ <http://data.worldbank.org/country/nicaragua> 8.květen, 2014

²¹ Vysoké školství v Nikaragui tvoří 48 univerzit a 113 vysokých škol, technických institutů zaměřených na elektroniku, informační technologie a vědy, lesnictví, stavařství a podnikovou administrativu. V roce 2005 obdrželo univerzitní diplom téměř 400 000 (7 %) Nikaraguanů.
http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_universities_in_Nicaragua 15. květen, 2014

Cíl 3: Prosazovat rovnost pohlaví a posílit roli žen ve společnosti.

Počet dívek zapsaných na základní školy ukazuje na rovnost mezi dívkami a chlapci. V placených programech dívky tvořily v roce 2007 38,1 % všech žáků. Zastoupení žen v parlamentu dosáhlo také vysoké úrovně, což vyvrcholilo v roce 2013 pozoruhodným růstem na 40,2 %, oproti 14,8 % v roce 1990.

Index genderové rovnosti (GII) dosáhl 0,461 bodu, čímž je Nikaragua na 89. místě ze 148 hodnocených zemí v roce 2012. 30,8 % dospělých žen dosáhlo středního nebo vyššího vzdělání, u mužů to bylo 44,7 %. Zastoupení žen na trhu práce dosahuje 46,7 % v porovnání s muži, kteří dosahují až 80 %.²²

Index rovnosti pohlaví (Gender Equity Index) měří vzdělání, ekonomickou aktivitu a zplnomocnění žen. Social Watch přiřkl Nikaragui 0,74 bodů (2012)²³ – poměrně vysoké hodnocení.

Vysoké zastoupení žen v politice značí pozitivní vyhlídky v otázce prosazování práv žen.

Ze strany ženských organizací občanské společnosti zaznívá jeden významný kritický bod – před parlamentními volbami v roce 2006 prošel Národním shromážděním zákon zakazující potraty. Zákon byl navržen Bolagneho vládou a byl odsouhlasen i poslanci z FSLN se záminkou získat hlasy konzervativních římských katolíků v nadcházejících volbách. Dnes zůstává Nikaragua jednou z pěti zemí světa, kde je potrat ilegální bez jakýchkoliv výjimek.²⁴

Cíl 4: Snížit dětskou úmrtnost.

Úmrtnost dětí pod pět let (počet dětských úmrtí na 1000 narozených dětí) klesla z 66,1 % v roce 1990 na 24,4 % v roce 2012, tedy o 63 %. Ke zlepšení přispěla snaha organizovaná pod patronací UNESCO již od 80. let. Pomocí strategie rozvíjení komunitního zdravotního programu zaváděla konkrétní intervence s cílem zlepšit zdravotní stav a zvýšit vzdělání chudých žen a dětí.

Nicméně věci se mění. V první dekádě byl pokles rychlý, ale rozdíly mezi venkovskými a městskými oblastmi přetrvávají. V některých případech čísla o novorozeneckých úmrtích ukazují, že v některých obdobích došlo i k nárůstu úmrtí.²⁵

²² <http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/NIC> 8.květen, 2014

²³ <http://www.socialwatch.org/node/14367>

²⁴ <http://www.theguardian.com/society/sarah-boseley-global-health/2010/jun/11/abortion-nicaragua>, 2. květen, 2014

²⁵ PÉREZ, Wilton. Millenium Development Goals in Nicaragua. Analyzing progress, social inequalities and community actions. Acta Universitatis Uppsaliensis, Uppsala, 2012. p. 18

Cíl 5: Zlepšit zdraví matek.

Úmrtnost matek se měla podle plánu snížit o tři čtvrtiny. Reálně se ale mezi lety 1990 až 2010 úmrtnost matek v Nikaragui snížila o zanedbatelná 4 %, ze 173 na 166 úmrtí matek na 100.000 živě narozených dětí.

I když jde o "relativně nízkou" hodnotu úmrtnosti, cíle se dosáhnout nepodaří.

Díky přístupu ke zdravotní péči se otázka reprodukčního zdraví zlepšuje. Ženy používají antikoncepci. Procento žen ve věku 15–49 let, vdaných či v partnerském svazku, užívajících antikoncepci vzrostlo z 48,7 % v roce 1993 na 72,4 % v roce 2007, což je o 49 % více. Na druhou stranu potřeba plánovaného rodičovství zůstává nenaplněna a zde výsledky klesly z 23,9% na 10,7% (pokles o 55%).

Cíl 6: Bojovat s HIV/AIDS, malárií a dalšími nemocemi

Nikaragua se těší jednomu z nejnižších HIV postižení ve svém region. Míra incidence HIV (počet nově infikovaných za rok na 100 obyvatel mezi 15 a 49 lety) byla 0,03 v roce 2011. Odhadovaná prevalence mezi dospělými byla 0,2 %, tedy kolem 7 700 nemocných HIV v roce 2010. Rozšíření HIV zabránilo od 80. let několik faktorů – včetně desetileté občanské války a ekonomické blokády ze strany USA, která zemi izolovala na několik let. Dále šlo o přísnou kontrolu sexuálního průmyslu a nízkou míru infikovaných uživatelů drog, stejně jako zákaz komerčního využití darované krve. V pozdních 90. letech se HIV výrazně rozšířilo. V roce 2009 Ministerstvo zdravotnictví odhadlo vzrůst infikovaných na meziroční vzrůst o 11,2 % do konce roku 2010. Taktéž se zvýšila prevalence infikovaných kombinací HIV+tuberkulóza.

Dodávky léků pro léčbu infekcí jsou závislé na finanční podpoře zejména organizace Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria. Užívání léku ART dramaticky snížilo úmrtnost v důsledku AIDS ze 36 % v roce 1997 na 7 % v roce 2007.²⁶

Nejzávažnější přenosné choroby, které trápí Nikaraguu, jsou onemocnění přenášená vodou jako leptospirosis, bakteriální průjem, žloutenka typu A a břišní tyfus.

Případně jsou v zemi také choroby přenášené vektorem jako horečka dengue, chagas a malárie.

Nikaragui se daří kontrolovat šíření přenosných chorob díky očkování, které je monitorováno na celostátní úrovni, ale v důsledku špatné hygieny a nadměrného počtu komárů je úplné vymýcení

²⁶ <http://www.who.int/bulletin/volumes/89/8/11-086124/en/http://www.who.int/bulletin/volumes/89/8/11-086124/en/>

těchto chorob stále nemožné. Ministerstvo zdravotnictví v roce 2008 navýšilo rozpočet na 3,22 % HDP, aby přispělo k vyřešení problému přenosných nemocí.²⁷

Cíl 7: Zajistit udržitelný stav životního prostředí.

V rámci tohoto cíle jsme zaznamenali několik úspěchů.

Zamezení úbytku lesů se dosud nepodařilo: Poměr zalesněných ploch klesl z 37,2 % v roce 1990 na 25,7 % v roce 2010 (o 31 %).

Nepodařilo se snížit o polovinu počet lidí bez přístupu k pitné vodě. Počet lidí s přístupem k pitné vodě vzrostl pouze o 15 %, z 73,9 % v roce 1990 na 85 % v roce 2011. Tedy kolem 15 % populace stále nemá přístup k pitné vodě.

Pouhých 52,1% populace používalo v roce 2011 vylepšená hygienická opatření, což je jen o 21 % více než v roce 1990 (43,1%). Tato skutečnost je největší výzvou v odlehlých venkovských oblastech.

Výsledky snížení počtu lidí žijících ve slamech v blízkosti měst jsou lepší. Čísla ukazují na snížení z 89,1 % v roce 1990 na 45,5 % v roce 2007 (tedy o 49 % méně), což stále znamená vysoký počet obyvatel slamů. Na řešení slumů míří řada vládních programů, ale jejich realizace není tak rychlá, aby reagovala na rychle rostoucí počet obyvatel.

Nikaragua pracuje na zajištění energetické soběstačnosti. Ambiciózní cíl nikaragujské vlády je pokrýt až 90 % z udržitelných zdrojů do roku 2017. Již v roce 2013 se zemi podařilo zajistit 51 % energetických dodávek z obnovitelných zdrojů (o 41 % více než v roce 2012). Energie byla zajištěna z 16,7 % z geotermálních zdrojů, 14,87 % z větrných zdrojů, 12,16 % z vodních elektráren a 7,25 % z biomasy.²⁸ Podle Národního programu chce vláda zajistit elektřinu i pro 700 000 obyvatel, kteří k ní zatím nemají přístup. Měly by to umožnit vládní mikropůjčky a přímé zahraniční investice.

Cíl 8: Budovat světové partnerství pro rozvoj

Pro měření tohoto cíle se používá počet internetových uživatelů. Jeho dosažení v Nikaragui je v nedohlednu: pouze 13,5 uživatelů internetu na 100 obyvatel v roce 2012.

²⁷ <https://sites.google.com/site/mdpnicaragua/primary-health>

²⁸ <http://www.elnuevodiario.com.ni/nacionales/307753-nicaragua-elevo-a-51-generacion-de-energia-limpia>; <http://www.elnuevodiario.com.ni/nacionales/299348-pais-atrae-inversion-energia-limpia> 20. března, 2014

Nikaragua se svého času těšila významné celosvětové podpoře na poli rozvojové spolupráce. Po Sandinistické revoluci ji podporovaly občanská sdružení a vlády socialistických i západoevropských zemí. Po té co v roce 1990 FSLN prohrála volby a rozpadl se sovětský blok, zmizel významný zdroj rozvojové pomoci, která byla částečně nahrazená fondy USAID. Když se v roce 2007 vrátil k moci Daniel Ortega, jeho znovuzvolení vyvolalo pochybnosti u některých donorů stejně jako u části nikaragujské občanské společnosti. Výsledkem bylo zastavení bilaterální pomoci např. ze strany Švédska, Holandska a Rakouska. Také EU omezila svůj rozpočet pro tento region.

Avšak změna v politické orientaci v mnoha zemích Latinské Ameriky otevřela cestu novým bilaterálním vztahům a regionální integraci. Zejména pak dohoda ALBA, iniciovaná venezuelským prezidentem Chávezem, pomohla Nikaragui k zásobám levné ropy. Následovala zdravotnická pomoc od Kuby a mnohé další.

3. Vnímání a očekávání organizací občanské společnosti od Agendy po roce 2015

V únoru 2014 dva výzkumníci navštívili Nikaraguu, aby sesbírali informace od místních organizací občanské společnosti a místních odborníků. Uskutečnily se dvě diskuse, kterých se zúčastnilo 26 členů 22 organizací, komunit a skupin. První diskuse se zrealizovala ve spolupráci s Protestantskou univerzitou Martina Luthera Kinga v Mangui (Universidad Evangélica Nicaragüense Martin Luther King) a jejím rektorem Benjaminem Cortesem. Druhá diskuse se členy Coordinadora Civil byla zorganizována s pomocí místního zástupce GCAP Fidela Moreiry²⁹. Další informace byly získány během *ad hoc* interview s místními obyvateli.

Účastníci zahrnovali širokou škálu profesí: sociální pracovníci, žurnalisté, vedoucí komunitních center, street workeri, koordinátoři sítí pro dodávky vody a hygienického vybavení, zástupci národní asociace neslyšících, církevní sociální pracovníci, ženské aktivistky Miskito, zástupci národních i místních sítí občanských společností (GCAP, Social Watch, Coordinadora Civil).

V následujících bodech jsou shrnuty nejzávažnější problémy nejchudších obyvatel Nikaraguy.

Voda a hygiena

Přístup k bezpečné pitné vodě a hygienickým potřebám ve venkovských oblastech byl účastníky označen za velmi závažné téma. To také odpovídá výsledkům průzkumu MDGs výše. Nedostatek čisté pitné vody a sanitace významně ovlivňují zdraví (MDG 4) a životní prostředí (MDG 7).

Situace je paradoxní, protože Nikaragua je bohatá na vodní zdroje (dostupnost vody činí 35 000 metrů kubických na hlavu na rok), ale jejich distribuce je nerovná a klimatické změny její dostupnost snižují (vzrůstající teplota a snižující se srážky).³⁰

Většina venkovské populace má k dispozici pouze mělké studny, řeky, potoky a jezera, která jsou často znečištěná. Lidé se u nich myjí, perou oblečení a vodí k nim napojit svá zvířata. Společně s nízkou úrovní sanitace jsou tyto vodní zdroje původci infekčních chorob.

Na místní úrovni existují výbory pro správu vody a sanitace. Jejich cílem je snížit spotřebu vody, chránit vodní zdroje a zlepšit dodávky sanitace. Výbory pro správu vody jsou podporovány místními

²⁹ <http://www.socialwatch.org/node/673>

³⁰ Nyní je 84 % vody využito v zemědělství, 14 % pro účely domácností a 2 % spotřebuje průmysl. <https://sites.google.com/site/mdpnicaragua/water-availability>. 10.květen, 2014

samosprávami a organizacemi občanské společnosti. Voda a sanitace jsou častými tématy rozvojových projektů. Používání účinných filtrů je drahé, ale často bývá nedostupný i daleko levnější chlór k základní dezinfekci.³¹

Účastníci přisoudili otázkám vody a sanitace nejvyšší prioritu.

Vzdělání

Nikaragua je známá svými výdobytky v otázce vzdělávacích politik, zejména po revoluci. Momentálně si je vláda plně vědoma výsledků těchto snah, ale také si uvědomuje jejich nedostatečnost. Opět je znatelný nepoměr mezi venkovskými a městskými oblastmi, obdobně jako mezi západem a východem země. Ve venkovských oblastech je dostupnost školní výuky značně ztížena kvůli vzdálenosti a kvalita učitelů je nízká. To žákům z některých regionů neumožňuje školu navštěvovat. Na jednu stranu má země vysoký počet univerzit a institucí vyššího vzdělávání, chybí ale systém učňovského školství. Kritika vládních rozhodnutí se zaměřuje zejména na nedostatek financí (rozpočet na vzdělání) a na jejich nerovnou distribuci. To se stává zásadní otázkou v diskusi zejména v čase "demografické dividendy" – vysokého procenta mladých.

Rozvojové programy zaměřené na zlepšení vzdělání by měly být lépe financovány a měly by odpovídat potřebám chudých obyvatel. Vzdělávání by mělo být nahlíženo jako důležitá část rozvoje jako celku společně se zlepšováním zdravotní péče, kulturního rozvoje a podpory rodin. Vzdělávání v chudých oblastech by mělo žáky a studenty vybavit nejnужnějšími znalostmi a dovednostmi na učňovské úrovni pro zkvalitnění praktického života celé komunity.

Příbuzným problémem je nedostatek pracovních míst pro mladé a nedostatek veřejných prostředků pro zajištění zaměstnanosti mladých.

Rozvoj komunity a kultura

Kultura se v Nikaragui těší velké důležitosti a není pouze výsadou elit. Výtvarné umění (sochy, nástěnné malby) je všudypřítomné a láska Nikaragujců k poezii je pověstná. Známy mezinárodní básnický festival organizovaný v Granadě navštěvují ročně tisíce návštěvníků.³²

Účastníci diskusí, kteří se aktivně účastní také kulturních aktivit, zdůrazňovali význam a neoddělitelnost kultury od konceptu rozvoje. Podporovat kreativitu znamená rozvíjet lidské kapacity

³¹ Dávka chlóru u vodních zdrojů zlepšují zdraví za méně než 0,5 USD ročně. PÉREZ, Wilton. Millenium Development Goals in Nicaragua. Analyzing progress, social inequalities and community actions. Acta Universitatis Uppsaliensis, Uppsala, 2012. p. 19.

³² <http://www.festivalpoesianicaragua.com/>.

a pomáhat vyjádřit potřeby a očekávání lidí. Umění a kultura jsou však v Nikaragui zcela přirozeně politické.

Koncept rozvojových programů často přehlíží kulturní aspekt. Avšak holistický přístup k posilování komunit při větším zapojení místních lidí už ve fázi identifikace potřeb a v průběhu rozvojového projektu by měl být nedílnou součástí rozvojové spolupráce.

Bydlení a pozemky

Bytová otázka je pro většinu lidí žijících v podmínkách extrémní chudoby velmi citlivá. Současný vládní program nestačí pokrývat potřebnou kapacitu. Politicky neloajální komunity jsou pak navíc diskriminovány a trpí tím více.

Organizace občanské společnosti mohou zajistit alespoň některé služby v chudých čtvrtích jako jsou dětská centra, poskytování jídla zdarma, podpora ve vzdělávání a zajištění volnočasových aktivit.

V této situaci je důležitá role místních komunit. Koordinace aktivit a solidární přístup mohou zefektivnit využití omezených zdrojů. Pokud je místní obyvatelstvo aktivní, může zajistit, aby plánování ve městě probíhalo ve spolupráci se všemi zainteresovanými subjekty. Pro vymýcení chudoby a udržitelnost je důležitá zejména otázka přístupu k pozemkům. Soukromé vlastnictví je často nejasné v důsledku nedokončené pozemkové reformy a aktuálního využívání některých pozemků. Stát má povinnost zajistit bezpečnost chudým farmářům a obyvatelům slamů i v tomto ohledu.

Sociální vyloučení

Situace hendikepovaných lidí se zdánlivě zlepšuje v otázce přístupu ke vzdělání. Už je pro ně ale těžší najít odpovídající zaměstnání.

Většina problémů se soustředí do vzdálených komunit domorodých obyvatel, kde je i ztížená komunikace. To platí zejména o Costa Caribe na východní části země a regionu Rio Coco, což je nejvzdálenější část země. Situace žen je obzvlášť nejistá. Ženy si často nejsou ani vědomy svých práv. Přístup ke vzdělání je omezený a učitelé mají nedostatečnou kvalifikaci. Komunity nemají kapacitu řešit problémy. Současný zákon o nezávislosti a restituci práv se v praxi nezavádí. Prvním krokem ke zlepšení situace je bezpochyby vzdělání.

Postavení žen

Postavení žen ve společnosti je značně nestabilní. Role žen během revoluce a za první sandinistické vlády byla důležitá a ženy byly privilegovány. Později po zavedení patriarchálního modelu a v důsledku

tlaků církve došlo ke kompletnímu zákazu potratů. Mnoho feministických organizací s touto skutečností nesouhlasí.

Současné politiky formálně podporují rovnost mezi muži a ženami. Zákon 779 z roku 2012 uvádí holistický přístup k právům žen a například jim uděluje nárok na 50% zastoupení ve vedoucích funkcích. Postup zavádění do praxe však čelí značné kritice.

System vládnutí

Účastníci diskusí označili korupci a beztrestnost za hlavní problémy politické sféry. Násilí není v Nikaragui velkým problémem ve srovnání s ostatními zeměmi Střední Ameriky, ale narůstá. Podobně je to s užíváním drog. Nikaragua je stále především tranzitní zemí, ale situace se zhoršuje a užívání drog je stále častější fenomén společně s rostoucím vlivem drogových mafií.

Někteří účastníci poukázali na posun politického režimu směrem k diktatuře a vyjádřili zájem o větší občanskou participaci. Na druhou stranu se zlepšuje soudní systém, i když formální systém často není uváděn v praxi po stránce obsahu a legitimacy.

Zájmy korporátních společností ohrožují rozvoj. Zejména je kritizován koncept partnerství veřejného a soukromého sektoru. Jde o způsob, jak privatizovat zisky a opomíjet náklady, kdy ztráty jdou na účet společnosti jako celku. Také důsledek přímých zahraničních investic do obrovských projektů zaměřených na infrastrukturu je viděn skepticky. Zahraniční důlní firmy získávající koncese poškozují životní prostředí a většina příjmů odchází ze země.

Projekty rozvojové spolupráce se často soustředí na symptomy, ale ne na původ chudoby.

Z očekávání je patrné, že účastníci dávají přednost holistickému přístupu na bázi zapojení všech zainteresovaných subjektů od samého počátku projektu. Chtějí, aby se projekty zaměřily na systémové problémy a rozvoj těch nejslabších skupin. Kromě zajištění základních potřeb vidí jako klíčové zajištění kvalitního vzdělávání.

4. Případová studie: férový obchod s kávou v Nikaragui

Fair trade definuje organizace FINE jako *“obchodní partnerství založené na dialogu, transparentnosti a respektu, které usiluje o větší rovnost v mezinárodním obchodě. Přispívá k udržitelnému rozvoji skrze lepší obchodní podmínky a zajištění práv lidí, marginalizovaných skupin a pracovníků – zejména v zemích Jihu. Fairtradové organizace, podporované spotřebiteli, se aktivně podílejí na podpoře výrobců, osvětové činnosti a kampaních vedoucích ke změně pravidel a praxe konvenčního mezinárodního obchodu.”*³³

Nikaragua je jednou ze zemí, kde se fair tradě, tak jak ho známe, narodil. Nikaragujská káva hrála symbolickou jakož i ekonomickou roli v hnutí solidarity během sandinistické revoluce. Nikaragujská káva byla vlastně první obecně rozšířenou komoditou ve férovém systému obchodování, předtím šlo pouze o rukodělné produkty sociálně znevýhodněných malých výrobců ze zemí Jihu.

Káva je nejdůležitější tržní plodinou nikaragujské ekonomiky. Sandinistická vláda podporovala kávový průmysl v 80. letech, kdy se zaměřovala především na rozvoj družstev. To se změnilo s příchodem liberálních vlád v devadesátých letech, které družstva podezíraly z podpory původního režimu.

*“Výsledkem bylo, že se družstva cítila povinná suplovat roli státu, který postupně přestával poskytovat půjčky a vzdělávání.”*³⁴

Družstva, která se podílela na fairtradovém podnikání s přístupem na trh bohatých zemí, byla dost silná, aby přežila i v těžkých časech cenové krize kávy v 90. letech. Dobrým příkladem je družstevní svaz GEOCAFEN³⁵ založený v roce 1997, který nyní tvoří dvě regionální unie (Uniones de Cooperativas Agropecuarias) a 20 zakládajících družstev s 2600 členy (1900 v roce 2006)³⁶ v departamentech Matagalpa, Nueva Segovia a Jinotega. 1/3 produkce je organická a většinová část je vyrobena ve vysoké kvalitě pro fairtrade certifikaci. Fairtrade poskytuje výhody také pro rozvoj místní komunity

³³ <http://en.wikipedia.org/wiki/FINE> 29. květen, 2014

³⁴ PIROTTE Gutier, PLEYERS Geoffrey and PONCELET Marc (2006) Fair-trade Coffee in Nicaragua and Tanzania: a comparison, *Development in Practice*, 16:5, pp. 441-451, DOI: <http://dx.doi.org/10.1089/09614520600792390> 3. března, 2014

³⁵ <http://www.eza.cc/start.asp?b=1229&ID=224724> 10. květen, 2014

³⁶ Cecocafen: Providing Hope In An Unstable Market

Prepared by Dan Grundman, Richard Hooper, Amber Kuchar, Kristopher Nordstrom under the supervision of Campbell R. Harvey. The Fuqua School of Business at Duke University FUQ-02-2006

https://faculty.fuqua.duke.edu/~charvey/Teaching/BA456_2006/Cecocafen/Cecocafen_proposed_solution.pdf 10. červen, 2014

(sociální benefit) jako zlepšení infrastruktury, vzdělání, poskytování úvěrů a zakládání ženských iniciativ.

Na začátku fairtrade aktivit jsou zpravidla rozvojové projekty podporované donory tak, aby se mohl pořídit fairtrade certifikát. Podpora fairtradového podnikání je velmi efektivní způsob, jak zlepšit místní rozvoj. Fair trade může zajistit udržitelnost, místní ekonomický a sociální rozvoj ve spojení s ochranou životního prostředí.

5. Rozvojová spolupráce EU a Nicaraguy

Nikaragua bývala v 80. letech jednou z nejvíce podporovaných rozvojových zemí. Hlavními donory byly bývalé socialistické země jakož i EU a západoevropské státy. Po porážce sandinistického režimu v roce 1990 a politických změnách ve východní Evropě, Spojené státy americké začaly podporovat vládu V.Chamorrové a její následovníky. S návratem Ortegy a sandinistů se opět podpora rozvoje ze zahraničí změnila. Zejména po místních volbách v roce 2009,³⁷ kde mělo dojít k podvodům s hlasy, mnoho západoevropských donorů přestalo Nikaraguu podporovat, přidala se i celá EU v roce 2010.³⁸

Příspěvky do státního rozpočtu byly zavedeny jako nástroj k upevnění vlastnictví rozvoje, ale může být použito jako nástroj nátlaku na partnery z globálního Jihu.³⁹

Nikaragujská vláda musela hledat alternativní řešení. Levná ropa z Venezuely představovala výraznou ale nestálou pomoc. Nikaragujská vláda tedy podpořila partnerství veřejného a soukromého sektoru stejně jako přímé zahraniční investice, což se zdálo jako dobré řešení. Nicméně dopad na ekonomiku země byl smíšený, zejména s ohledem na otázku vymýcení chudoby.

I proto zůstala podpora EU i nadále významným zdrojem rozvojové pomoci.

Rozvojová spolupráce Nicaraguy a EU je založena na dialogu a dohodách. Nikaragua je příjemcem tzv. EU Generalized System of Preferences⁴⁰. Jeho prioritní oblasti jsou zformulovány ve Strategii pro zemi 2007 – 2013. Finanční podpora pro Nikaraguu v tomto období dosáhla 214 milionů euro ve 4 prioritních oblastech:

- Zlepšení demokracie a dobré vlády
- Vzdělání
- Ekonomické a obchodní otázky
- Socioekonomický rozvoj ve venkovských oblastech

³⁷ <http://www.dandc.eu/en/article/civil-society-critique-european-budget-support-nicaragua>. 20.květen, 2014

³⁸ Geske Dijkstra, Governance or Poverty Reduction? Assessing Budget Support in Nicaragua Published in Journal of Development Studies, Vol. 49 No 1, pp. 110-124, Public Administration, Erasmus University Rotterdam

³⁹ http://www.google.sk/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=12&ved=0CDMOFjABOa&url=http%3A%2F%2Fwww.oneworld.at%2FAGEZ%2FPositionspapier%2520Budget%2520Support%2520EnglKurzt.pdf&ei=liaTU9rDL6j24QSE54GADA&usg=AFOjCNFNmdtF6F6vvshgEaMgJPj_ODK1_w 2.červen, 2014

⁴⁰ San José Dialogue since 1984; EU – Central America Framework Cooperation Agreement signed 1993; Political Dialogue and Cooperation Agreement signed 2003; EU – Central America Association Agreement signed 2012. http://eeas.europa.eu/nicaragua/index_en.htm

V budoucnu se strategie spolupráce mezi EU a Nikaraguou zaměří na vzdělání, ekonomiku a rozvoj obchodu stejně jako na přizpůsobování se klimatickým změnám. V letech 2014–2020 EU plánuje alokovat o 10 milionů eur méně v této oblasti než v předchozím období (204 milionů eur).⁴¹

⁴¹ Evropská komise potvrzuje svůj závazek k udržitelnému rozvoji Nikaraguy. European Commission - IP/13/915 07/10/2013 http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-915_en.htm

6. Doporučení pro nastávající vývoj rozvojové spolupráce mezi EU a Nikaraguou

Při uvážení současného stavu vztahů mezi EU a Nikaraguou a po pozorování úsilí nikaragujské vlády vymýtit chudobu stejně jako po analýze výsledků rozhovorů se zástupci marginalizovaných skupin v zemi, přinášíme následující doporučení pro následující období v rozvojové spolupráci.

Finanční podpora by měla být navýšena a ne snížena.

Současné výsledky snižování chudoby a zlepšení udržitelnosti (i ve srovnání s ostatními zeměmi regionu) ukazují, že omezené zdroje jsou obvykle využívány efektivně, a využitím tohoto trendu lze docílit rychlého pokroku.

Vymýcení extrémní chudoby by mělo mít nejvyšší prioritu.

Nerovné rozdělení bohatství a příležitostí považujeme za hlavní problém, na který se má rozvoj zaměřit. Na jednu stranu vidíme pozoruhodné „průměrné“ výsledky, ale obvykle jsou spíše dané vývojem v lépe rozvinutých částech země (západ, městské oblasti). Ve venkovských oblastech a na východě země jde pokrok dopředu jen pomalu a často vůbec. Princip *“stékání bohatství”* zde jako obvykle selhává.

Mnoho komunit postrádá kapacity, aby rozvoj uvedly v praxi, nebo aby vůbec sdělovaly své problémy či spolupracovaly s ostatními, zejména v důsledku velkých vzdáleností.

Rozvojové projekty s cílem zlepšit tuto situaci nemusí být nutně finančně nákladné, ale je třeba je navrhnout ve spolupráci se zainteresovanými subjekty, příjemci pomoci a jejich organizátory. Takové projekty pak mohou mít daleko lepší výsledky než velké projekty, jež přináší jen krátkodobý efekt.

Akce by měly zavádět opatření k zajištění základních potřeb příjemců (dodávky pitné vody a sanitace, přístup k elektřině i na místní úrovni) v kombinaci s osvětou v oblasti zdraví (zejména pro matky), podporou samozásobitelské zemědělské produkce a zkvalitnění kvality základního vzdělání či zavedení učňovských škol i ve vzdálených oblastech.

Čelem ke změně klimatu

Podle prognóz klimatických změn Ministerstva národních zdrojů a životního prostředí v horizontu jednoho století klesnou srážky průměrně o 30 % a teplota vzroste o 1–2 °C.⁴²

Rozvojové projekty by se tedy měly soustředit na ochranu lesních ploch, podporu potravinové bezpečnosti a soběstačnosti, spíše než na sklizně pro export, na podporu již dnes důležitého organického zemědělství a na ochranu půd před nadměrným využíváním.

Projekty by měly upřednostnit vysoce kvalitní organické a fairtradové produkty na export jako je káva, a kakao, pěstované v kombinaci s plodinami pro místní spotřebu.

Podpora malým a středním podnikům spíše než velkým PPP projektům

Nikaragua přitahuje pozornost přímých zahraničních investic. Ty pak cílí na velké projekty jako stavba kanálu mezi pobřežními s čínskými partnery či přehrady s brazilskými partnery. Zdá se, že soukromý sektor má o tuto zemi zájem a je připraven v ní investovat. Rozvojové projekty by proto měly podporovat zejména malé a střední podniky. Partnerství mezi veřejným a soukromým sektorem je široce kritizováno občanskou společností a mohlo by vest ke ztrátám ve veřejném sektoru, zejména při vysoké míře korupce.

Dobrá vláda

Nikaragujská občanská společnost je velmi aktivní, rozmanitá a zkušená. Je zde dostatek lidských kapacit a zapojení komunity dostačuje na to, aby se zlepšila kvalita života a zvýšila se občanská participace. K ní ovšem chybí finanční a technické zdroje i infrastruktura. V tomto ohledu by i malý finanční příspěvek zřejmě přinesl významné zlepšení. V podpoře organizací občanské společnosti bychom se měli vyvarovat chybám, kvůli kterým je kritizována současná vláda: tedy podpoře pouze projektů a organizací, které jsou politicky konformní.

⁴² <https://sites.google.com/site/mdpnicaragua/climate-change>

7. Literatura

PLAN NACIONAL DE DESARROLLO HUMANO 2012-2016 (A seguir transformando Nicaragua)

European Commission. Nicaragua Country Strategy Paper 2007-2013, p. 41
http://eeas.europa.eu/nicaragua/csp/07_13_en.pdf Retrieved March 20, 2014

Henry Espinoza, Magda Sequeira, Gonzalo Domingo, Juan José Amador, Margarita Quintanilla & Tala de los Santos. Management of the HIV epidemic in Nicaragua: the need to improve information systems and access to affordable diagnostics Bulletin of the World Health Organization 2011;89:pp.619-620. doi: 10.2471/BLT.11.086124

PÉREZ, Wilton. Millenium Development Goals in Nicaragua. Analyzing progress, social inequalities and community actions. Acta Universitatis Uppsaliensis, Uppsala, 2012. p. 62. ISBN 978-91-554-8532-0

PIROTTE Gutier, PLEYERS Geoffrey and PONCELET Marc (2006) Fair-trade Cofee in Nicaragua and Tanzania: a comparison, Development in Practice, 16:5, pp. 441-451, DOI:
<http://dx.doi.org/10.1089/09614520600792390>

Geske Dijkstra, Governance or Poverty Reduction? Assessing Budget Support in Nicaragua

Published in Journal of Development Studies, Vol. 49 No. 1, pp. 110-124

Public Administration, Erasmus University Rotterdam

<http://www.undp.org/content/dam/undp/library/MDG/english/MDG%20Country%20Reports/Nicaragua/INFORME%20PNUD%202010.pdf>

<https://sites.google.com/site/mdpnicaragua/directory>

<http://www.worldbank.org/en/country/nicaragua/overview>

<http://www.pndh.gob.ni/>

<http://www.pronicaragua.org/en/discover-nicaragua/economy>

<http://www.socialwatch.org/node/417>

<https://sites.google.com/site/mdpnicaragua/foreign-aid>

<http://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/mdg/mdg-reports/lac-collection/>

<http://www.erlassjahr.de/die-schuldenkrise/laenderinfo/laender-von-a-bis-z/nicaragua.html>

<http://www.odi.org.uk/publications/5027-millennium-development-goals-mdg-report-card-measuring-progress-across-countries>

<http://www.who.int/bulletin/volumes/89/8/11-086124/en/>

http://www.unicef.org/infobycountry/nicaragua_statistics.html